

Учні́вське
самоврядування –
школа демократії

Польський та український досвід

Варшава 2017

Редакція: **Ольга Напйонтек**

Переклад: **Ігор Добко**

Графіка: **Кшиштоф Пахоляк**

Координація проекту: Евеліна Бартосік (Fundacja Civis Polonus), Світлана Сільченко (Унікальна Країна), Оксана Чабан (Товариство Лева)

Публікація створена в рамках проекту „Student Council as Civic Activity Experience at School” співфінансованого з коштів Польсько-Американської Фундації Свободи в рамках програм RITA – Зміни в регіоні через Фундацію Освіта для Демократії.

Зміст публікації можна використовувати на принципах ліцензії Creative Commons „Визнання авторства – На тих самих принципах 4.0 Міжнародне” (CC BY-SA 4.0).

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Зміст

Вступ: учнівське самоврядування та демократія	4
Чого навчає учнівська самоврядність?	5
Вибори представництва учнівського самоврядування. Чого ми навчаємо молодих людей, організовуючи вибори Ради Учнівського Самоврядування?	7
Учнівське самоврядування діє методом від діагнозу потреб та проблем учнів до їх вирішення.	9
Крок 1: діагноз проблем молодих людей	9
Крок 2: Учнівське самоврядування організовує дебати	12
Крок 3: Придумування рішень для діагностики проблем	14
Крок 4: Впровадження змін	15
Успішні практики	16
Організація роботи опікуна УС	24
Співпраця з дирекцією та вчителями	26
Співпраця з батьками	27
Співпраця з місцевим середовищем	27
Про проект	28
Про Фундацію	30
Партнери	31

Вступ: учнівське самоврядування та демократія

В Україні спостерігається проблема невисокого суспільного капіталу, який окреслюється як за ангажування людей в публічні справи. Школа може бути хорошим місцем для набуття навичок громадської активності, оскільки вона є важливим простором для дітей та простору.

Власне, відповідні дії учнівського самоврядування (УС) може значною мірою спричинитися до того, що час перебування у школі буде для учнів досвідом громадської та публічної активності. Діяльність учнівського самоврядування (УС) на території може спричинитися до розвитку серед молоді громадських навичок, які дозволяють активно брати участь у громадському житті.

Схоже як у Польщі, в Україні учнівське самоврядування є інституцією, яка зафіксована законодавчо та повинна діяти в кожній школі. Цей факт ми трактуємо як можливість оживити цей вже існуючий механізм і дати молоді хороший досвід діяльності в громадській діяльності.

Проблеми діяльності учнівського самоврядування також подібні в обох країнах.

Зараз в українських та польських школах учні рідко мають можливість ведення громадської активності, причиною чого є обмежена діяльність УС.

Діяльність учнівського самоврядування часто є схематичною та ініціюється вчителями та директором. Відповідно, громадські навички не

розвиваються в школі достатньою мірою, а молодь не отримує досвіду громадської діяльності. Низька якість діяльності багатьох органів учнівського самоврядування виникає насамперед з:

- Недостатнього натхнення, знань опікунів учнівського самоврядування стосовно того, яким чином у своїй щоденній діяльності уможливити для учнів «самоврядну» активність, яка опиратиметься на представленні інтересів учнів, консультуванні рішень дирекції, які стосуються учнів, включення учнів у процес вирішення проблем та важливих питань, які стосуються життя шкільної спільноти.
- Факту, що вчителі та учні не вміють провести діагноз проблем школи, не вміють організувати молодь; і учні, і вчителі не знають як співпрацювати разом для загальношкільного благополуччя, очікують, що хтось зробить це замість них.

Ця публікація дає відповіді на окреслені проблеми. Описує роль учнівського самоврядування в демократичній освіті, представляє методи ефективної діяльності учнівського самоврядування «від діагнозу до вирішення» та ефективні приклади застосування цих методів в українських та польських школах.

Чого навчає учнівська самоврядність?

Учні, навчаючись у школі повинні розвивати свої ключові компетенції. Самоврядністю – як однією з громадянських компетенцій, вони мають шанс оволодіти лише тоді, коли ми – дорослі створимо для цього умови і відповідно будемо їх підтримувати.

Важливим інструментом навчання молодих людей вмінню спільно приймати рішення стосовно власного середовища є ефективно працююче учнівське самоврядування.

Відповідна програма діяльності учнівського самоврядування може значною мірою спричинитися до того, що досвід перебування в школі буде для учнів досвідом ознайомлення з ефективно діючою демократичною інституцією. Що це означає на практиці?

Обрання своїх представників

Щорічне обрання представництва учнівського самоврядування може бути нагодою для перевірки вміння замислюватись про спільні, в даному випадку шкільні проблеми, визначення очікувань стосовно своїх представників, аналіз потреб шкільної спільноти. Учні набувають не лише вміння голосувати, але й розуміння інтересів спільноти та, узгодженого з цими інтересами свідомого здійснення вибору. Розуміння важливості вибору, набуття вміння голосувати та оцінювати програми кандидатів можуть стати важливим навчальним результатом добре функціонуючого учнівського самоврядування. Це необхідні елементи якісної демократії.

Ініціювання діяльності

Якщо ми хочемо, щоб в майбутньому наші співгромадяни «брали справи в свої руки», працювали для громади свого міста, країни, Європи, необхідно навчитись учнівському самоврядуванню. Школа може являти собою ідеальне місце для учнів у прояві активності, у плануванні та реалізації своїх проєктів. Для того, щоб це стало можливим необхідно навчатись співпраці, порозумінню, вмінню брати на себе відповідальність

за шкільні заходи та за діяльність для громади. Власне цьому учнівське самоврядування навчає краще, ніж інші процеси, які відбуваються на території школи. Діяльність учнів з власної ініціативи може торкатись як організації заходів та урочистостей в школі, волонтерської діяльності, праці для місцевої громади, так і дій, які впливають на життя школи – починаючи від управління інфраструктурою до покращення якості навчання.

Спільне прийняття рішень в спільних справах

Сьогодні демократія дає громадянам щораз більше можливостей впливу на рішення владних структур (від місцевих до європейських). Організовується щораз більше громадських консультацій, публічних дебатів, зустрічей з мешканцями. Це важлива тенденція, пов'язана зі змінами ролі громадян, завданням яких є не лише обрання своїх представників один раз на чотири роки, але також і постійна активність між голосуваннями. Учніське самоврядування є чудовою можливістю для того, щоб учні вправлялись в процесі прийняття рішень, беручи участь у прийнятті рішень про важливі для них проблеми, відповідно до їх віку. Включення учнів у процес прийняття рішень про шкільні проблеми дозволяє будувати в них почуття відповідальності за свій навчальний заклад.

Ознайомлення з правилами та діяльність у відповідності з ними

Учніське самоврядування дає можливість навчати дітей, що таке правила, звідки вони беруться і як їх слід дотримуватись. Це учнівське самоврядування затверджує принципи свого функціонування та правила вибору представників.

Це чудова можливість для навчання дітей того, що в демократичному суспільстві громадяни мають вплив на правила, яким потім самі підпорядковуються.

Це показує учням, що в демократичній державі правила не є довільними, а відображають ситуацію та потреби людей, для яких ці правила створені.

Представництво учнівського самоврядування відстоюючи права учнів вчить всіх, що в демократичній державі слід дотримуватись закону, а громадяни повинні домагатись справедливості у випадку порушення закону.

Створення регламенту учнівського самоврядування у відповідності з Законом про систему освіти та шкільним регламентом показує учням, що закон не є якимось абстрактним твором, який непотрібний під час щоденної діяльності.

Спостерігаючи за школою як за державною інституцією молоді люди повинні навчитись того, що демократична держава діє прозоро (громадяни мають свої права, представники влади

поважають учнівське самоврядування, влада є підзвітною) та ангажує громадян (рішення, які стосуються життя громади приймаються з врахуванням думки мешканців, заохочуються ініціативи мешканців).

Відповідно школа повинна пропагувати громадську активність. Рада Європи приписує їй роль місця, в якому молодь навчається демократичних правил, вправляється в ролі члена демократичної спільноти. Демократія в школі є надзвичайно важливим питанням насамперед тому, що школа є місцем, де діти навчаються жити в суспільстві. Школа для молодих людей є важливим публічним простором, в якому учні виступають у зв'язки громадяни – державні структури (які представлені державними службовцями, тобто дирекцією школи, вчителями та педагогами).

Вибори представництва учнівського самоврядування. Чого ми навчаємо молодих людей, організовуючи вибори Ради Учнівського Самоврядування?

Розпочинаючи різного роду діяльність на території школи, тобто в сфері освіти та виховання, ми повинні задавати собі питання, чому завдяки цим діям навчаються молоді люди. Чому повинні навчитись завдяки тому, що в школі ми організуємо вибори в Раду Учнівського Самоврядування. Якщо ми уявимо собі, що кожен молодий громадянин навчається 12 років в школі, то це означає, що міг би 12 разів повправлятися у вмінні обирати свого представника. Вибори представників, які здійснює керівництво від нашого імені все ще є найважливішим демократичним механізмом. Тому, пам'ятаючи, що кожен з учнів є громадянином і отримує право голосу варто їх до цього підготувати. Однією з освітніх цілей організації виборів до Ради Учнівського Самоврядування є практичне ознайомлення учнів з методологією голосування. Завдяки багаторазовому досвіду після завершення навчання, молоді люди матимуть відчуття, що вибори, голосування, виборчі бюлетені це гра, правила якої їм відомі. Це освоєння з роллю виборця в майбутньому призведе до активної громадянської позиції. Щорічна участь у виборах представників до Рад Учнівського Самоврядування повинна навчити прийняттю свідомих рішень щодо виборів, свідомого та критичного обрання представників! Щоб учні могли навчитись цього в школі варто створити навчальну ситуацію, в якій учні знайомляться з кандидатами, ознайомлюються з їх програмами, обговорюють шкільні проблеми. Також важливо, щоб учні самі собі виробили власну думку стосовно своїх інтересів, найважливіших проблем, якими повинен зайнятися їх кандидат.

Організація виборів до Рад Учнівського Самоврядування

Організація виборів до представництва учнівського самоврядування є важливим моментом, оскільки шкільні лідери є важливою групою, яка має вплив на те, яким чином виглядає шкільне життя. І для того, щоб обрати відповідних

представників важливо провести належну виборчу кампанію, яка дозволить познайомитись з кандидатами, їх ідеями стосовно того, що вони планують зробити для школи та учнів. Виборчий процес повинен бути місцем для дискусії учнів про бачення шкільного життя. Важливо провести вибори таким чином, щоб через створення можливості хорошого ознайомлення з кандидатами уможливити шкільній спільноті обрання найкращих представників. Вибори до учнівського самоврядування не повинні проводитись точно так само як вибори до місцевого самоврядування чи вибори в країні. Треба дати собі відповідь на питання, чи в такій невеликій спільноті як школа потрібно створювати надто складні механізми. Ми пропонуємо два методи шкільних виборів: вибори в стилі афінської демократії або механізм прийняття рішень усією шкільною учнівською спільнотою.

Демократичні вибори характеризуються чотирма ознаками. Це: рівні (кожен володіє одним голосом, всі голоси важать однаково), загальні (кожен має право на голосування), безпосередні (кожен віддає свій голос за свого кандидата без посередників) та таємні (умови голосування уможливають утримання свого вибору в таємниці, кожен розпоряджається анонімним голосом).

Якщо буде прийняте рішення про організацію загальношкільних виборів, не зайвим буде створення плану, який допоможе в хронологічній та змістовній організації.

План може включати:

- ключові дати – початок висунення кандидатур, виборча кампанія, день виборів, дата підведення підсумків;
- структура виборів - процес номінації, метод голосування, коло виборців, частота, метод голосування, метод і час оголошення результатів;
- ключові документи – апікаційні, виборчий путівник, виборчі бюлетені

Рекомендується, щоб термін оголошення виборів

та день голосування розділяло принаймні два тижні.

Можна визначити декілька етапів:

- Промоція (просування) – від чотирьох до двох тижнів до дня голосування інформується учнів, вчителів та батьків про заплановані вибори. Важливо, щоб всі були повною мірою проінформовані про принципи діяльності учнівського самоврядування, навіщо брати участь у виборах та, що кожен має право голосувати за свого кандидата.
- Выборча кампанія – від двох до одного тижнів перед голосуванням висунуті кандидати ведуть агітаційну діяльність, створюють плакати, фільми, організують дебати (як організувати дебати читай тут), зустрічі і т.п.
- Голосування – слід звертати увагу на перебіг голосування та ймовірні проблеми. Сам процес голосування є найважливішим моментом в усіх виборах, оголошення результатів повинно відбутись якнайшвидше. За голосуванням слідкує виборча комісія. Варто, щоб до її складу увійшли переважно учні (не кандидати); а представники педагогічного колективу чи дирекції виконували функцію спостерігачів або радників. Треба пам'ятати, що оголошення результатів повинно бути повним, відкритим і водночас представлене делікатним методом (наприклад у випадку, коли кандидат не отримує жодного голосу).
- Оцінка – тиждень після виборів необхідно дати відповідь на ключові питання, наприклад, чи вдалося заангажувати якомога більшу кількість учнів до голосування? Чи був достатнім список кандидатів? Чи вони мали достатньо часу на підготовку? Які були причини не голосування серед учнів?

Для того, щоб провести вибори в учнівське самоврядування прозоро та правильно слід пам'ятати про ключові принципи, яких слід дотримуватись на всіх етапах організації та проведення виборів. Прозорість полягає в кількох ключових моментах:

- визначення відомої усім дати початку виборчої кампанії, з тим, щоб усі мали рівні шанси
- визначення, хто може кандидувати, на підста-

ві регламенту виборів та діяльності органу учнівського самоврядування

- визначення особи чи групи осіб, відповідальних за реєстрацію кандидатів
  - визначення оптимального часового відрізка для реєстрації кандидатів та інформування усієї шкільної спільноти про принципи та терміни реєстрації
  - публікація та поширення списку кандидатів (як серед учнів так і серед вчителів та дирекції)
  - презентація кандидатів та їх програм (повинна бути розміщена в письмовому вигляді у найбільш помітному місці в школі) та у формі автопрезентації кандидатів на загальношкільній зустрічі,
  - проведення дебатів про майбутнє школи (кожен учень та працівник школи повинен мати можливість взяти участь в дебатах),
  - створення виборчої комісії серед учнів,
  - інформування про результати виборів з врахуванням отриманого рівня підтримки усіма кандидатами (в тому числі у письмовому вигляді (протокол виборів) та у формі презентації результатів виборчою комісією на зустрічі шкільної спільноти)
  - визначення вигляду, форми та термінів, які уможливають подання скарг свідками порушення принципів виборчого процесу та розгляд виборчих виборчою комісією.
- Обов'язки виборчої комісії на виборах представників учнівського самоврядування:
- підготовка списків виборців (виборцями є всі учні, які не позбавлені прав учня)
  - підготовка списку кандидатів, які стартують у виборчій кампанії
  - спостереження за ходом виборчої кампанії
  - підготовка та перевірка виборчих бюлетенів
  - підготовка місця голосування, де буде відбуватись голосування
  - спостереження за ходом голосування
  - підрахунок результатів голосування
  - оприлюднення результатів голосування
  - прийом та розгляд скарг
  - визнання виборів дійсними (такими, що відбулися)

Учнівське самоврядування діє методом від діагнозу потреб та проблем учнів до їх вирішення.

Учнівське самоврядування, щоб бути ефективним повинно реалізовувати завдання, які є важливими для учнів даної школи та відповідають їх реальним потребам. Молоді люди, члени учнівського самоврядування мають реальний вплив на шкільні справи, якщо вони:

- Аналізують проблеми та потреби молоді

- Обговорюють їх
- Шукають спільні найкращі рішення
- Спільно втілюють їх в життя.

Ці чотири кроки є суттю методу діяльності учнівського самоврядування «від діагнозу до вирішення», який також використовували і школи зі Львова та Жмеринки.

Крок 1: діагноз проблем молодих людей

Діагноз складається з двох дій – збору інформації, а потім її поглибленого аналізу. Хороший діагноз вимагає часу та праці, але це не означає, що він обов'язково повинен бути важким у проведенні. Ось кілька методів проведення діагнозу:

Шпагат з питаннями. Учнівське самоврядування формулює питання, а молоді люди прикріплюють свої відповіді. Важливо визначити конкретну особу, яка відповідатиме за анімацію цього шпагату, пояснення навіщо він розміщений, чого саме стосуються питання, а також з якою метою ми збираємо відповіді.

Схожий метод, який часто використовується в шкільних коридорах носить назву **стіна, що говорить**.

До стіни (важливо, щоб усі мали до неї легкий доступ) кріпимо аркуш великого сірого або білого паперу з написом, який розміщений нагорі: «Стіна, що говорить» і запитанням, на яке шукаємо відповідь. Можна роздати 5-7 самоклеючих карток і попросити зафіксувати на них свої думки, а потім приклеїти їх до нашого аркуша. Можна також попросити записувати свої думки безпосередньо на паперовій «стіні». Також в цьо-

Запитання на шпагаті у Плужниці

му методі варто заохочувати до використання малюнків

Один з методів, які варто рекомендувати це **Фотоцінка**. За допомогою телефону, фотоапарату або відеокамери можна зафіксувати для потреб оцінювання найрізноманітніші аспекти життя громади.

Фотографії або фільми несуть в собі інше змістовне навантаження, аніж те, яке б вдалося виразити словами або через відповіді в анкеті. Молоді люди повинні співпрацювати та вирішити, які об'єкти обрати для фотографування, створюючи відповідно маленьку спільноту дослідників, які опрацьовують місцевість і дивляться на неї з нетрадиційного ракурсу.

Варто зауважити, що це метод, завдяки якому нам можуть щось підказати особи, які б не обов'язково голосно висловлювали свою думку на широкий загал.

Завдяки фотографіям та фільмам ми показуємо набагато більше, аніж відповідаючи на вузько сформульовані питання (наприклад в анкеті). Представляючи фотографії молоді люди демонструють «тверді» факти на підтримку своєї позиції, якими потім повинні зайнятись дорослі.

Іншим популярним методом є **дослідницька прогулянка**. Це територіальний метод опитування мешканців про їх думку стосовно якогось питання – використовується насамперед для обстеження території. Його варто використовувати, якщо ми хочемо зрозуміти, яким чином уявляє собі дану територію група мешканців. Прогулянки є також хорошим методом, якщо необхідно розбудити фантазію стосовно впровадження можливих змін на даній території з метою збору ідей для нового вирішення проблеми (наприклад – нове розташування лавок, зупинок). Дослідницька прогулянка є технікою, яка дозволяє досить легко ангажувати учасників та уможливує комунікацію з ними в сприятливій атмосфері.

Дослідницькі прогулянки було проведено в Лісєві на території «йорданкі». Прогулянки організували молоді люди і вони їх вели. Вони запросили на ці прогулянки своїх колег та подруг. Разом вони замислились про те, що їм подобається, а що перешкоджає на цій території. Що важливо – обговорення про те, як можна загосподарювати цю територію відбувалося прямо на місці. Однією з цікавих пропозицій є створення столів з лавками, за якими учні в теплі дні на свіжому повітрі могли б готуватись до уроків в очікуванні автобуса («йорданкі» знаходяться біля зупинки).

Стіна, що говорить у Плужниці

Дослідницька прогулянка в Лісєві

Також рекомендуємо використовувати **скриньки думок/ідей** стосовно якоїсь проблеми. Її найбільшим достоїнством є те, що вона дозволяє дотримуватись більшої анонімності. Їх можна одночасно розмістити в кількох місцях, так, щоб зібрати думки різних молодіжних середовищ. Скриньки, так само, як інші методи варто постійно презентувати, тобто забезпечити, щоб хтось надавав інформацію стосовно того, навіщо вони виставлені та як їх використовувати. У випадку використання цього методу варто біля скриньки розмістити плакат – інформацію, яка заохочує користуватись скринькою.

Дуже часто використовуваним інструментом є анкета, тобто перелік запитань. Учасник діагнозу повинен надавати відповіді, завдяки яким

можна довідатись, що люди думають стосовно заданої нами теми. Під час використання анкети важливо, щоб під час вступу пояснити, для чого ми просимо її заповнити і якою є її мета. Важливо, щоб не задавати надто багато питань. Людина спроможна концентруватись лише протягом кількох хвилин. Найкраще обмежитись до 10-15 питань. Для того, щоб не створювати зайвих запитань варто замислитись, навіщо буде потрібна отримана завдяки цьому інструменту інформація. В Криниці Морскей багато часу учасники діагнозу присвятили підбору відповідних запитань: старались насамперед відповісти собі на запитання – що власне вони хочуть довідатись, який тип інформації їм потрібен, а лише потім концентрувались на формулюванні даного питання.

Після цього настає час замислитись над тим, чи задавати закриті питання, достоїнством яких є те, що на них швидко дається відповідь; відповідно легко порахувати та порівняти думки. Ймовірно, що жодна з запропонованих відповідей не задовільнить того, хто надає відповіді. Той, хто надає відповіді не може обґрунтувати своєї відповіді. Часто також не знаємо, чому власне він вибрав ту чи іншу відповідь.

У відповідь на ці недоліки задаються відкриті питання, в яких той, хто дає відповіді має можливість надавати власні відповіді, він не змушений вибирати один з запропонованих варіантів. Завдяки цьому можна отримати ширшу інформацію про думки молодих людей, їх ідеї та пропозиції, які, наприклад не прийшли в голову творцю анкети. Але такі питання вимагають більшої уваги та більшої заангажованості від того, хто дає відповіді. Важко порівнювати відповіді. Як правило, використовується об'єднаний

варіант, тобто до закритого питання додається можливість висловлення власної думки. Якщо планується робити анкету варто розглянути її інтернет-версію. Це екологічніший, економічніший та легший в обслуговуванні інструмент, оскільки він має механізм, який може поєднувати результати. Ми заохочуємо до проведення інтерв'ю, чи розмови, під час якої ведучий задає питання і старається довідатись, якими є погляди, думки, потреби та проблеми співрозмовника. Інтерв'ю можна проводити з однією особою (**індивідуальне інтерв'ю**) або з групою (**групове інтерв'ю**). У випадку проведення **групового інтерв'ю** варто організувати зустріч з більшою кількістю осіб (до 12). На початку зустрічі слід представити мету та тему розмови. Скажіть, для чого ви проводите інтерв'ю, та про те, чи буде вона анонімною (тобто, не буде оприлюднено, які погляди представляв кожен з учнів). Розмова повинна мати план! Насамперед варто задавати питання про факти, тобто про те, що необхідно перевірити. Пізніше задавайте питання про погляди, чи про те, що думають співрозмовники.

Старайтесь так формулювати питання, щоб заохотити до надання повних відповідей, тобто використовуйте відкриті питання. Не зупиняйтесь на отриманих одразу відповідях, старайтесь поглибити їх. Інтерв'ю варто записувати, або принаймні робити нотатки.

Наприкінці проведення діагнозу учнівське самоврядування готує звіт – аналіз результатів проведених досліджень. Важливо, щоб цей звіт був представлений як учням, так і вчителям. Звіт є вступом до діяльності учнівського самоврядування.

Крок 2: Учніське самоврядування організовує дебати

Одним з інструментів, придатних для роботи учнівського самоврядування є дебати, під час яких будуть обговорюватись питання, які стосуються життя школи. Чим є дебати?

Дебати це розмова, дискусія на попередньо узгоджену тему, яка проводиться у відповідності з правилами, чітко визначеними в регламенті. В ній враховується ясна та цільна аргументація дискутантів та культура висловлювання. За правильним перебігом дебатів слідує особа, яку називають модератором.

Навіщо дискутувати?

Дебати є цікавим методом представлення проблеми для широкої громадськості. Завдяки дебатам можна випрацювати ефективні рішення, які покращують роботу учнівського самоврядування або функціонування школи. Можна також навчитись добре виступати та цілісно аргументувати, критично мислити.

Дебати виправдовують себе, коли потрібно обговорити чи знайти рішення в суперечливих питаннях. Дебатуючи, можна шукати відповіді на питання, які торкаються в тому числі:

- Ідей стосовно діяльності учнівського самоврядування,
- Виборів структури самоврядування,
- Співпраці директора та самоврядування,
- Тривалості перерв,
- Місця, куди поїдете під час шкільної прогулянки,
- Форми завершення шкільного року,
- Використання території навколо школи,
- Факультативних програм,
- Купівлі дидактичних матеріалів.

На дебати можна запросити експертів з поза меж школи, які представлять тему та дадуть відповіді на ваші питання. Це можуть бути представники громади, району, міста або особи, які працюють в місцевих неурядових організаціях. Прикладом дебатів може бути розмова на тему екології у вашій школі, а гостями – представники громади, які відповідають за використання відходів або місцеві екологічні активісти.

Як підготувати дебати?

Щоб добре підготувати дебати необхідно почати їх організувати завчасно та старанно розподілити обов'язки. Нижче ми представимо Вам короткий путівник, як крок за кроком готувати дебати в школі.

1. Виберіть тему та назву дебатів.

Зацікавлення дебатами гарантує контрверсійна та цікава тема. Однак, слід пам'ятати, що суттю дебатів повинно бути пропонування основоположних рішень, спонукання до роздумів над даною проблемою, а не лише надто запальна дискусія. Тому перед тим, як приступити до дії обговоріть тему дебатів з опікуном самоврядування. Вкажіть сильні та слабкі сторони дебатів, чітко окресліть свої очікування. Назва дебатів повинна бути короткою та безпосередньо пов'язаною з темою. Добре, якщо назва має запитальну форму. Завдяки цьому кожен, хто прочитає оголошення про дебати зможе замислитись чи це питання його цікавить і яку думку він має стосовно даної теми.

2. Оберіть форму дебатів та визначте, скільки осіб ви запрошуєте.

В залежності від того, що буде темою дебатів оберіть її форму. Це може бути панельна дискусія, оксфордські дебати. Визначте скільки осіб ви хочете запросити на дебати: скільки буде учасників та чи передбачається участь громадськості. Завдяки цьому ви зможете визначити, яка аудиторія вам потрібна для того, щоб усіх розмістити.

3. Визначте час та місце дебатів

Це хороший момент, щоб про вашу ідею порозмовляти з директором школи. Можливо завдяки співпраці вам вдасться організувати дебати в шкільному актовому залі або в спортивному залі. Якщо ви запрошуєте осіб з поза меж школи, пам'ятайте, що необхідно врахувати чи мають вони можливість взяти участь у заході в цей час. Наприклад, не кожен може взяти участь у зустрічі, яка відбувається в робочі години.

4. Підготуйте список потрібних речей та розподіліть завдання

Визначте, хто займатиметься рекламою заходу, хто запрошує гостей, хто буде вести дебати, хто подбає про їх змістовне наповнення, тобто, підготує план дебатів, матеріали для учасників (листівки, друковані інформаційні матеріали і т.п.), впорядкує питання. Важливим моментом є технічна підготовка дебатів, тобто визначення того, хто займатиметься обслуговуванням обладнання (озвучення, лаптоп, проектор), якщо будете його використовувати. Варто запланувати

раніше, хто буде реєструвати (записувати, знімати) хід дебатів або їх фрагменти (увага: у випадку запису чи фотографування учасники повинні бути про це поінформовані).

5. Що після дебатів?

Дебати необхідно підсумовувати, описати – так, щоб інші учні, які не брали в них участі могли теж ознайомитись з їх перебігом та результатами. Можете, наприклад:

- Підготувати звіт для шкільної газети;
- Представити результати дебатів на засіданні педагогічної ради або батьківського комітету;
- Заохочувати вчителів, щоб обговорювати цю тему під час виховних годин;

- Вислати звіт місцевим медіа, якщо обговорювана тема має місцеве значення.

Панельні дебати

Сконтакуйте з гістьми, яких хочете запросити. Пришліть їм матеріали, питання або ескіз сценарію, для того, щоб вони могли підготуватись. Відповідно, заздалегідь подбайте про рекламу заходу. Найкраще, за день до проведення дебатів розташуйте столи та крісла, видрукуйте матеріали, випробуйте обладнання (особливо, якщо вступ в тему будете здійснювати у мультимедійному вигляді). Завдяки цьому Ви можете уникнути неприємностей та неприємних сюрпризів у день проведення дебатів.

Приклад сценарію дебатів: Шкільні дебати, метою яких є знаходження відповіді на питання: Що повинно змінитись, щоб учні хотіли ангажуватись в шкільне життя, були активними, мали почуття власного впливу і добре почували себе в школі?

1. **Представлення мети дебатів**, тобто знаходження відповіді на вище викладене питання. Ведучий задає також додаткові питання, наприклад:

- Якою є наша школа – що в ній цінуємо, що нам заважає, як відчуваємо себе в ній?
- Якою мірою відчуваємо себе співвідповідальними за нашу школу (її зовнішній вигляд, результати навчання, додаткові заняття, безпеку, урочистості, інтернет-сторінку, імідж, активність в місцевому середовищі і т.п.)?
- Як ми можемо діяти разом, ангажуватись в життя школи?
- Що ми можемо і хотіли б змінити в житті нашої школи діючи разом? В якій школі ми хотіли б вчитись, якщо б нічого не обмежувало нашої фантазії?

2. **Збір інформації від учасників** – що повинно змінитись в нашій школі, щоб окремі групи хотіли б ангажуватись в спільні заходи для розвитку нашої школи. Можна використати мозковий штурм – кожен зголошує все, що прийде йому в голову, жодні ідеї не критикуються, не оцінюються, всі ідеї фіксуються, а потім, в залежності від часу можна обговорити думки та ідеї, які мають найбільшу підтримку, або ті, які виглядають найоригінальнішими чи найсуперечливіші і т.п. Мозковий штурм – це лише ініціювання дискусії, дебаткування, обміну поглядами та думками, спільної рефлексії.

3. **Підведення підсумків** – співставлення тих ідей, які найчастіше з'являлись, думок, пропозицій змін, наприклад, шляхом надання балів кожним учасником дебатів найбільш очікуваним та потрібним заходам.

Дебати методом world cafe

World cafe – це вид навчання, який відбувається в неформальній атмосфері і найбільше нагадує кав'ярню. Біля столиків, за якими сидять по чотири або п'ять осіб ведуться розмови на визначену тему. Кожен столик має свого господаря. Після певного часу (наприклад, 10 хвилин) всі учасники пересідають за інший столик, за яким відбувається дискусія вже про іншу проблему. На своїх місцях залишаються лише господарі

столиків, які представляють новим гостям перебіг та висновки з дискусії попереднього складу учасників та заохочують до подальшої розмови. На завершення відбувається загальне обговорення результатів роботи всіх столиків. Цей метод використовується насамперед тоді, коли є потреба в генеруванні нових ідей, а не знаходження конкретних рішень. Хорошим рішенням є запрошення до участі у word cafe батьків та вчителів.

Крок 3: Придумування рішень для діагностики проблем

Ось декілька методів, завдяки яким представлення учнівського самоврядування може включити учнів школи в механізм прийняття рішень як вирішувати важливі шкільні проблеми.

Навчання 365

Це метод, який використовується у великих групах (біля 20-30 осіб). Учні діляться на шість груп. Кожна повинна нараховувати біля п'яти осіб. Потім ведучий представляє проблему, наприклад «Яким чином відзначити день школи?», *Що зробити, щоб у Вашій школі було безпечніше в гардеробі? Які заняття ми хотіли б мати в рамках заходу «Літо в місті»?*

Кожна група приготує три пропозиції. За визначеним сигналом (наприклад «самоврядування») групи передають свої варіанти наступній групі, яка також дописує три інших варіанта рішень (повинна ознайомитись з варіантами рішень попередніх груп). Дописувані пропозиції не можуть повторювати попередньо запропонованих. Такі передачі відбуваються стільки разів, скільки є груп. В кінці кожна з команд представляє зафіксовані на своєму аркуші ідеї. Ті, які будуть визнані учнями досить цікавими запишіть на плакаті. Їх можна обговорити додатково. Таким чином буде створено список пропозицій, підготовлених в рамках консультацій.

Мозковий штурм

Це один з найбільш популярних методів пошуку рішень. Безумовно, ви часто використовуєте його під час уроків. Учні разом замислюються, як вирішити певну проблему. Організуючи мозковий штурм потрібно знати, що основним принципом цього методу є те, що він служить **лише для генерування максимальної кількості ідей**. Не використовується для оцінки цих ідей, а тим більше для вибору рішення. Відповідно, варто пам'ятати про наступні моменти:

- **Проблема.** На початку зустрічі задайте питання, на яке разом будете шукати відповідь.
- **Проведення мозкового штурму.** Оберіть особу, яка буде вести мозковий штурм. Вона повинна бути рішучою, звертати увагу на те, щоб кожен учасник міг висловити свою думку, щоб ніхто не домінував під час зустрічі, не критикував ідей, не поведив себе агресивно стосовно інших учасників. Ведучий повинен

трактувати усіх однаково. Він повинен також задавати додаткові питання, які заохочують до висловлювання.

— **Свобода висловлювання.** Це важливий принцип мозкового штурму – кожен повинен почуватись вільно, і це означає, що:

- Кожен може висловитись;
- Ніхто нікого не перериває;
- Не коментує і не оцінює пропозиції інших;
- Всі думки та ідеї однаково важливі, навіть найбільш «шалені»;
- Всі висловлювання записуються на плакаті у такому вигляді, в якому були запропоновані, без змін.

Про принципи поінформуйте на початку, найкраще, якщо вони будуть записані і висітимуть на видному місці.

— **Підсумування.** Не вистачить лише записати всі ідеї. Варто їх також впорядкувати та вибрати декілька найбільш влучних варіантів рішень. З цією метою після мозкового штурму постарайтеся згрупувати ідеї. Знайдіть їх спільні риси, з кількох схожих варіантів рішень спробуйте створити один, який буде об'єднувати важливі риси їх усіх.

Форум думок та ідей

Це метод, який можете використовувати для пошуку інформації про потреби та проблеми, а також про можливості їх вирішення. В популярному у школі місці створіть «Форум ідей та думок». Кожен зможе представити в ньому свою позицію стосовно обраної теми.

Як створити форум:

— **Матеріал** (на вибір):

- Велика коркова таблиця, до якої кожен буде чіпляти написані карточки;
- Приклеєний до стіни ватман або папір, на якому кожен зможе представити свої думки та ідеї;
- До натягнутого шпагати або білизняного шнуру прикріпіть за допомогою степлера аркуші, на яких кожен зможе записати свої міркування та ідеї.

— **Розташування.** Місце для розміщення думок та ідей повинно бути легко доступне та

помітне. Кожен учень повинен мати можливість ознайомитись з пропозиціями авторства своїх колег та подруг.

- Термін. Варто конкретно визначити час, коли будете збирати таким чином інформацію.
- Принципи. Слід обов'язково нагадати усім учням правила використання Форуму (повага до пропозицій інших осіб, дотримання теми, толерантне та ввічливе висловлювання). Запишіть їх та вивісіть на видному місці.
- Форма. Думки та ідеї можна представити різними методами. Можуть бути просто записані, або намальовані, представлені як комікс, фотографії або якимось іншим методом.

Вибір однієї з кількох можливостей

Якщо придумаете кілька варіантів рішення проблеми або методу задоволення потреб можете довідатись, які з них на думку учнів є найкращими. З цією метою організуйте голосування/референдум.

Цим може зайнятись шкільна виборча комісія (прочитайте більше в попередніх розділах). Слід обов'язково:

- Заздалегідь ознайомити учнів з пропонованими рішеннями;
- Визначити термін та місце голосування;
- Опрацювати бюлетені для голосування та підготувати списки учнів, які будуть голосувати;
- Підготувати голосування так, щоб забезпечити його анонімність та рівність (щоб кожен мав однакову кількість голосів);
- Провести підрахунок голосів та представити результати.

Крок 4: Впровадження змін

Важливо, щоб учнівське самоврядування був ефективним – вміло не лише діагностувати проблеми та потреби учнів та учениць, дискутував про них, але також і реально змінювало функціо-

нування школи та умови, в яких в них навчаються молоді люди. Нижче представлені приклади змін впроваджених учнівським самоврядуванням в українських та польських школах.

Успішні практики

Шкільна Форма – час для змін/Львівська академічна гімназія

Однією з успішних практик співпраці вчителів та дирекції з учнівським самоврядуванням у Львівській академічній гімназії є вирішення проблеми гімназійної форми. Ця проблема була чітко сформульована після опитування гімназистів «А що би ви хотіли змінити у своєму навчальному закладі?». Така ідея була ініційована учителями, а саме педагогом-організатором Наталією Петровською та класними керівниками. Члени гімназійного парламенту підтримали цю ідею та організували дошку, що «говорить», щоб гімназисти могли висловитися.

Після опрацювання результатів опитування було виявлено проблему, яка найбільше хвилює гімназистів – проблема гімназійної форми.

Члени гімназійного парламенту делегували своїх представників для обговорення цього питання з адміністрацією закладу. Оскільки гімназійна форма є обов'язковою і ця норма є прописана у Статуті Львівської академічної гімназії, то потрібно було шукати компромісу. Адміністрація закладу погодилась на проведення дебатів щодо гімназійної форми, але за умови, що питання відміни форми стояти не буде.

Тоді члени учнівського самоврядування гімназії з класними керівниками та адміністрацією сформулювали чотири питання для проведення дебатів:

- Що потрібно змінити в теперішній формі?
- Якою ти бачиш свою гімназійну форму?
- В яких випадках ти б носив(ла) гімназійну форму залюбки?
- У що б ти вдягався(лась), якби не було гімназійної форми?

У дебатах взяли участь 28 осіб – представники різної за віком гімназійної молоді, яких обирали класні колективи.

Після дебатів було виокремлено два шляхи вирішення проблеми:

1. Впровадити один день в тижні без форми

(п'ятниця – день без форми).

2. Доручити учням розробити власний дизайн гімназійної форми, винести це на обговорення шкільної та батьківської громади. Якщо обговорення буде мати позитивні результати, то шукати шляхів втілення за участі адміністрації та батьківської громади.

Перший шлях рішення цієї проблеми був успішно реалізований і учні Львівської академічної гімназії у травні 2017 року мали чотири тематичні дні без форми: **джинсовий день, день одягу у клітинку, день вишиванки, день святкового одягу.**

Гімназійний парламент Львівської академічної гімназії налічує 50-60 гімназистів. Щороку у вересні проводимо запис у парламент. Раніше до парламенту обирали по 2 учні від класу. Останні 2 роки запрошуємо у парламент усіх бажаючих, які мають цікаві ідеї щодо гімназійного життя.

Шкільне радіо/ Гімназія №1 у Жмеринці

У загальноосвітній школі №1 учні провели діагностику проблем використовуючи декілька інструментів. Спочатку команда активістів пройшла по усім класам школи з боксами, в які кожен бажаний міг вкинути бюлетень із проблемою, яка турбує його в школі найбільше його. Учні зібрали близько 400 думок, які потім систематизували і об'єднали по категоріям. В результаті було виявлено 32 проблеми, які турбують школярів. Виявлені проблеми були виписані на постер і кожен учень продовж для мав можливість проголосувати за одну з 32 проблем.

Шляхом рейтингового голосування було вирішено, створити у шкільне радіо. Де по перше школярі зможуть опанувати ази журналістики, а по друге, цікаво і корисно проводити свій позашкільний час. Окрім того перерви між уроками відтепер будуть наповнені музикою і молодіжними новинами.

Щомісячні дні учнівського самоврядування/Школа № 4 Жмеринка

Школа № 4 також провела діагностику за допомогою боксів. Але група молодих людей вирішила дати більше простору для творчості і запитували не про проблеми а відразу просили у школярів озвучувати ідеї щодо того, як можна покращити життя школярів у їхній школі. Пропозиції були дуже різні. Хтось пропонував створити зимовий сад, хтось хотів проводити у школі регулярні дискотеки. Також популярною була пропозиція встановити безкоштовний вай фай у школі. Але після опрацювання усіх пропозицій і обговорення їх з керівництвом школи на дебати було винесено лише декілька ідей. Після дебатів учні вирішили проводити у школі щомісяця дні учнівського врядування. В ці дні учні старших класів будуть "Мінятись місцями з дорослими" і

зможуть спробувати себе в ролі вчителів, заступників директора або директора школи.

Простір для творчості та відпочинку/ Гімназія №5 у Жмеринці

Учні загальноосвітньої школи № 5 нагальні для школярів проблеми виявляли за допомогою методики "Шнурівка" впродовж декількох днів в коридорі були натягнуті шнурівки, на які кожен з учнів міг повісити листок паперу з вказаною на ньому проблемою. На другому етапі зібрані проблеми були систематизовані і об'єднані за спільними ознаками. Після чого активісти зустрілися з директором школи і адміністрацією, щоб обговорити дані проблеми і варіанти їх вирішення.

Після обговорення з дирекцією були проведені дебати, в рамках яких учні більшістю голосів підтримали ідею створення у школі простору для творчості і відпочинку учнів. Для цього адміністрація школи виділила кімнату, яку учні разом з батьками облаштовують під свої потреби. З нового навчального року учні школи зможуть використовувати цю кімнату для заняття творчістю, спілкування, обміну ідеями та відпочинку.

Лавки/ Школа №93 у Львові

Учні та вчителі прийняли рішення провести діагноз методом шпагату з питаннями.

Роль учнівського самоврядування:

Забезпечили організацію діагностики: підготували простір для проведення діагностики, написи питань, забезпечили листочками, маркерами, залучали учнів до відповідей на питання, підводили підсумки відповідей учнів.

5 найважливіших висновків з діагнозу:

1. Організація простору для проведення учнями перерв у шкільному дворіку.
2. Відведення місця для стоянки велосипедів.
3. Виготовлення і встановлення лавок на коридорах школи.
4. Створення шкільного театру.
5. Зміна раціону харчування в шкільній їдальні.

Після обговорення з дирекцією школи було вибрана для реалізації проблема відсутності лавок в коридорах школи. Доповнення інфраструктури буде водночас відповіддю на потребу творення місця/простору для учнів під час перерв. Було визначено яким способом буде вирішена проблема – учні повинні виготовити лавки, а дирекція профінансує ініціативу учнів, організовуючи необхідні матеріали. Запропоновано, щоб частково використати матеріали, які є у шкільних майстернях та дошки зі старих шаф. Учні виразили готовність виготовлення лавок під час канікул. Роль учнівського самоврядування полягатиме у активізації учнів щодо виготовлення лавок, підготовка анкет англійською мовою на лавках (форма освітньої допомоги), моніторинг стану збереження лавок.

Хорошою практикою реалізованою у школі (яка дозволила збільшити роль учнівського самоврядування було виділення дирекцією окремого приміщення, де зустрічається рада учнівського самоврядування).

Учніське радіо та радіовузол/ Гімназія «Сихівська»

Бажаючи провести діагноз найважливіших потреб своєї шкільної спільноти учні розмістили в шкільних коридорах підготовлені УС спеціальні плакати з запитаннями, і додатково використали «метод шпагату». Підсумком діагнозу було голо-

сування, яке показало, що найбільш популярною ідеєю серед учнів було функціонування шкільного радіовузла., а також можливість використання бездротового доступу до Інтернету на території усєї школи. Після обговорення результатів діагнозу з дирекцією було прийнято рішення, що насамперед необхідно зайнятись шкільним радіо. Керівництво школи зобов'язалося фінансово підтримати цю ідею та придбати необхідне технічне обладнання. Особливості стосовно того, яким чином буде функціонувати радіовузол, хто буде творити його програми були обговорені під час проведення шкільних дебатів. Учні раз на тиждень будуть організовувати авторські програми, а УС взяло зобов'язання раз на місяць присвячувати своє засідання опрацюванню програм шкільного радіо.

Зміна меню їдальні/ Школа № 90 у Львові

Учні реалізували діагноз методом «ящик» та анкети. Вирішили визначити потреби не лише своєї шкільної спільноти, але і діяльності шкільного самоврядування. Проводячи дебати стосовно того, чим є шкільне самоврядування, як він функціонує в Польщі та інших країнах Європи, а також , що з цього досвіду учні можуть використати для себе. Після цього учасники дебатів підготували ідеї, які допоможуть їм урізноманітнити шкільне життя.

Діагноз продемонстрував, що найважливіші проблеми школи це:

- Збільшення асортименту продуктів у шкільній їдальні
- Запровадження однієї довгої перерви

- Покращення інтер'єру спортивних роздягалень

Найважливішою проблемою було визнано зміну меню у шкільній їдальні. Учні звернули увагу, що меню є надто одноманітним і, що учні хочуть мати більший вплив на формування меню. Дирекція погодилась спільно з учнівським самоврядуванням визначити принципи творення шкільних обідів.

Спільна справа-площадка для волейболуВ/ Школа №15 у Львові

Метод діагнозу, який був обраний у цій школі був метод „жива стіна”. Учні визначили, що хочуть покращити погану інфраструктуру шкільної площадки для волейболу. Можливістю для більш конкретної дискусії про те, як це можна зробити були шкільні дебати. Важливим висновком дискусії та розмов з керівництвом школи було те, яким чином школа може стати для учнів місцем, де вони можуть проводити вільний час. Учні самі виконали ремонтні роботи на площад-

ці. Що важливо, додатковим позитивом розмови між УС та дирекцією було визначення сфер співпраці, в т.ч.:

- участь учнів в опрацюванні планів школи на новий навчальний рік;
- принцип спільної турботи про підтримання порядку в школі;
- участь УС в педагогічних радах;
- конкурси, мистецькі фестивалі;
- позашкільні зустрічі та конференції.

Змінюємо нашу їдальню/ Спільнота Освітніх Установ в Подедвожу

Вдалося вирішити проблеми пов'язані з функціонуванням їдальні та покращити її функціонування:

- Змінено інтер'єр та розташування столів,
- Учні та батьки беруть участь у формуванні меню,
- Запроваджено чергування учнів під час видачі їжі,
- Звернено увагу на професійний одяг працівників кухні,
- Учні, які чергують в їдальні під час видачі їжі дбають про підтримання порядку в черзі та про повернення посуду

Розфарбування шкільної площадки для проведення активних ігор/ Загальноосвітня школа №3 ім. Адама Міцкевича в Шамотулах

На шкільній площадці розфарбовано територію для активних ігор. Розфарбування виконано стійкою фарбою на бруківці. Цю ідею запропонували самі учні під час проведення дебатів. Тоді було визнано, що проблемою була відсутність можливостей для відпочинку під час перерв та мало місця в школі для безпечних та активних ігор. У відповідь на цю проблему було придумано розфарбування площадки для про-

ведення ігор – ця ідея була простою та дешевою. Ідея сподобалась усій шкільній спільноті і була обрана для реалізації. Площадку розфарбували учні разом з вчителями та батьками.

„СТОП З ШУМОМ НАЗАВЖДИ НЕ ЛИШЕ ЧАС ВІД ЧАСУ” – НАШ МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ ЦІКАВИХ ПЕРЕРВ

ШКОЛА: Загальноосвітня школа №6 імені Яна Павла II в Санюку

Організовано захід, який був спрямований на зменшення шуму в школі:

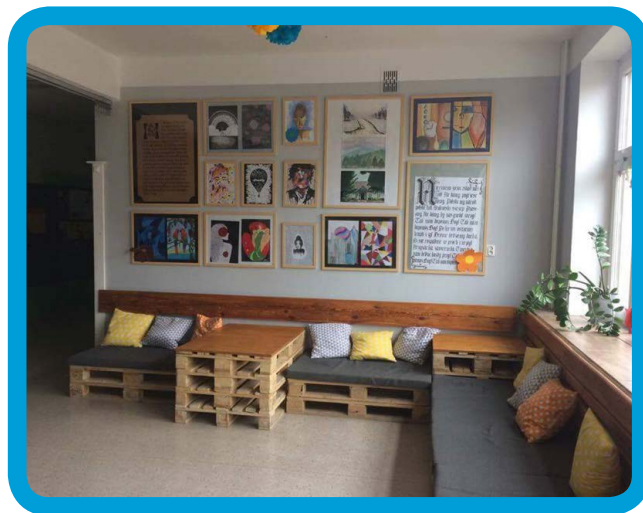
- Понеділок – перерви з музикою.
- Вівторок – перерви з настільними іграми, які принесли учні.
- Середа – „День пошепки” – спілкуємось тільки пошепки.
- Четвер – „Перерви в русі” – інтерактивні ігри та забави: „Класики”, „Баба-Яга дивиться”, настільний теніс, аеробіка.
- П’ятниця – для I-III класів перерви з казкою.

„Шкільна плітка”- спільне редагування шкільної газети/ Загальноосвітня школа №4 ім.Густава Морцінка в Радліні

Газета «Шкільна плітка» колись давно видавалась в школі. Було вирішено спільно з батьками, учнями та вчителями спробувати її відродити. Нова «Шкільна плітка» була перший раз видана з приводу Різдяних Свят. Загальний тираж розійшовся протягом одного дня! Такий успіх уможливив створення редакції і ця групи до сьогоднішнього дня редагує чергові номери.

Територія відпочинку/ Гімназія №95 з інтеграційними відділами, Варшава

Під час проведення діагнозу, який здійснювався учнями виявилось, що найбільшою потребою, яка стосується простору є відсутність місця для

проведення вільного часу. Окрім того, кольористика стін не сприяє ані зосередженню, ані відпочинку під час перерв. Велика школа розташована в Урсинові мала, однак, свій потенціал – незагосподаровані приміщення. Власне одне з цих приміщень було вирішено відремонтувати, не лише, щоб створити сприятливе місце для відпочинку, але також продемонструвати, як могла б виглядати школа, якби її проектували споживачі.

Шкільні приміщення, в яких віяло пусткою. Обшарпані стіни, кожен фрагмент яких покритий різного роду зеленкуватим відтінком (постійні ремонти мають свої переваги), відсутність відповідної кількості місць для відпочинку. Нудні та ніякі місця, яких багато в польських школах.

Для допомоги було заангажовано батьків та вчителів. Спільними зусиллями був проведений ремонт від грунтування стін та малювання штукатурки аж до проектування та створення меблів та цілковите обладнання приміщень.

Реалізатори проекту на питання чому їм вдалося реалізувати проект відповідали, що насамперед надихала їх потреба змін. Окрім того, важливим чинником була хороша організація робіт, комунікація в групі, систематичність, послідовність, підтримка шкільної спільноти та ... фінанси, які отримали в т.ч. завдяки Програмі Активна Варшавська Молодь.

Чи є щось, що сьогодні зробили б інакше? На початку розділили б завдання в групі у відповідності з зацікавленнями її членів та створили робочі групи. Також запланували б дещо інакше закупівлю матеріалів, аби не витратили часу на кількаратьове відвідування магазинів.

Поради учасників для осіб, які хотіли б взятися за створення подібного простору є наступними: Зберіть групу, яка прагне змін, проконсультуйте

свої плани з думками членів шкільної спільноти, узгодьте детальний план дій та забезпечте засоби для його реалізації. Важливо знайти відповідного керівника проекту та здійснити розподіл завдань. Не забудьте про відповідальність за доручені завдання та співпрацю з проектною групою.

Шоколадний зал/ Реалізація: Група Ліцеїв та Технічних Шкіл № 1, Варшава

Група учнів та учениць ZSLiT зауважила, що шкільна спільнота під час перерв між уроками зосереджується головним чином біля буфету. Навпроти буфету знаходився пустий простір, який час від часу використовували в якості залу. Учні та учениці вирішили надати залу новий характер та самостійно провели ремонт.

Це було місце невідповідно задіяне, хоча з потужним потенціалом. [...] *Ми змінили практично все окрім підлог та штукатурки.*

Група працювала головним чином під час зимо-

вих свят. Змін зазнав не лише вигляд стін, але також і все освітлення. Вдалою ідеєю виявилась демонстрація раритетної цегли, яка надала залу оригінального характеру. Було також доставлено столики та крісла, зроблені з ящиків з-під яблук. Стіни теж були пофарбовані заново.

Колись абсолютно недооцінене місце зараз буває життям. Зал служить як учням, так і вчителям. В ній проходять уроки, як кажуть самі учні, «в позитивній атмосфері». Учні, які очікують наступний урок не повинні сидіти на підлозі, а члени різних гуртків мають де зустрітися після уроків.

Куточок учня/Група шкіл № 23, Варшава

Дирекція школи готуючись до ремонту вирішила проконсультуватись стосовно певних рішень з учнями та ученицями. Під час розмов виявилось, що учні та учениці потребують простору, де будуть проводити вільний час у школі. Спільно вирішили, що насамперед буде відремонтовано перший поверх школи. Бачення створити там

куточок учня сподобалось шкільній спільноті. Місце мало бути функціональним, і відповідно служити не лише відпочинку та спокою, але також і різного роду активним діям (в цьому випадку громадянській активності). В залі постійно відбуваються шкільні дебати. Відбуваються розмови про вплив людини на природу. Куточок це також місце інтеграції шкільної спільноти – там відбуваються марафони настільних ігор.

Цей проект створений передусім для того, «щоб ранком кожному учневі легше було встати і з більшою охотою йшлося до школи».

Реалізатори проєкту вважають, що досягли успіху завдяки діалогу – досягнули порозуміння з дирекцією школи та хорошою аргументацією своїх ідей. Неоціненною виявилась також витривалість, та нічого не відбулось би без величезного бажання змін.

СТВОРЕННЯ КАЛЕНДАРЯ ШКІЛЬНИХ ПОДІЙ/Школа №13 в Жешуві

На початку шкільного року викладачі разом зі своїми учнями створили під час виховних годин базу ідей для реалізації в майбутньому навчальному році. Таке саме завдання виконали батьки під час зборів. Після цього пропозиції передали команді представників учнівського самоврядування, батьківського комітету та педагогічної ради. Ця команда опрацювала календар подій разом з планом заходів з його впровадження.

Кожен клас опрацював календар подій на один місяць.

Всі календарі були розміщені в шкільному коридорі. Завдяки їм усі знали, що відбуватиметься в школі. Відповідно, всі є більш вмотивовані, якщо знають, що потрібно підготувати наступний захід.

Опрацювання концепції праці школи/ Гімназія №30 ім. Генерала Казимира Пулавського у Варшаві

Що зробити, щоб учні були більш активні, щоб мали почуття впливу і добре почували себе у нашій школі? Як покращити навчальні результати школи? Що зробити, щоб випускник нашої школи був людиною відкритою, відповідальною, творчою та різносторонньою?

Вирішено організувати спільні двогодинні дебати. О 17.00 зустрілися всі вчителі та по 2 учнів та 2 батьків з кожного класу.

Поділені на групи – 4 учнів, 4 вчителів, 4 батьків – відповідали на 7 ключових питань.

Кожна група займалася одним питань протягом 10 хвилин, після чого кожна група переходила в наступну аудиторію чи до наступного питання. Після цього естафету приймала група з 6-ти осіб, яка письмово фіксувала всі спільні узгодження і створила концепцію роботи школи. Після чого вона була представлена усім батькам та учням школи.

Змінюємо нашу їдальню/ Спільнота Освітніх Установ в Подедвожу

Учнівському самоврядуванню вдалося вирішити проблеми пов'язані з функціонуванням їдальні та покращити її функціонування:

- Змінено інтер'єр та розташування столів,
- Учні та батьки беруть участь у формуванні меню,
- Запроваджено чергування учнів під час видачі їжі,
- Звернено увагу на професійний одяг працівників кухні,
- Учні, які чергують в їдальні під час видачі їжі дбають про підтримання порядку в черзі та про повернення посуду

„Зелений клас” і „Фітнес”/ Реалізація: Гімназія з Двомовними Відділами ім. Яна Далковського, Стшельно

Було організовано три тури дебатів.

Учні, батьки та члени місцевої спільноти розмовляли про можливі рішення, завдяки яким збільшилась би заангажованість учнів, батьків та вчителів у життя школи.

Після проведення дебатів їх висновки було обговорено з бургомістром міста.

У результаті буде створено місце, де вчителі, батьки та учні спільно проводитимуть час.

Бургомістр і шкільна молодь з Європейського Клубу підписали декларацію у справі створення "Зеленого класу" і «Фітнесу».

Комплекс будівельних шкіл радить/ Реалізація: Комплекс Будівельних Шкіл №1 в Плоцьку, Студія «Чиста Форма»

6 квітня школа організувала акцію, у рамках якої запросила всіх зацікавлених осіб на ряд презентацій і дорадчих зустрічей з фірмами будівельної та

оздоблювальної галузі, які співпрацювали зі школою в сфері професійного навчання учнів. Мешканці Плоцька мали можливість познайомитись з новими матеріалами та технологіями у

будівельній галузі, зокрема в сфері оздоблення та декорування внутрішніх приміщень.

Сад для моряків/ Комплекс Морських Шкіл, Дарлово

Батьки, мешканці громади та учні спільними зусиллями привели в порядок занедбаний сад на території школи: розфарбували лавки та квітники, згромадили листя.

Садом можуть користуватися також мешканці Дарлово. У процесі заходу був зіграний волейбольний матч - вчителі проти учнів, а завершеном

ням заходу було інтеграційне вогнище.

Завдяки ініціативі вдалося вирішити проблему учнів: відсутність власного місця назовні школи.

Організатори акції найбільшим успіхом визнали ефективне подолання бар'єрів між батьками, вчителями та учнями. Учні та учениці мали можливість усвідомити, що варто співпрацювати на користь спільного блага. Завдяки ініціативі як мешканці, так і учні отримали місце для проведення вільного часу, за яке вони почувуються відповідальними.

Організація роботи опікуна УС

Опікун учнівського самоврядування є в школі ключовою дорослою особою, завданням якого є створення позитивних та навчальних умов для самоврядності. Пізніше представимо опрацьовані спільно з вчителями вказівки, яким чином можна організувати роботу опікуна учнівського самоврядування, так, щоб забезпечити реалізацію принципу самоврядності.

Учнівське самоврядування як систематична навчальна діяльність

Учнівське самоврядування може бути інструментом розвитку ключових громадських компетенцій. Якщо так бачимо роль учнівського самоврядування в щоденному шкільному житті стає зрозумілим, що праця з учнівським самоврядуванням повинна так само, як інші елементи навчального процесу (наприклад математика, фізика, фізичне виховання) бути структуризованою. Це означає, що в школі повинен бути визначений опікун учнівського самоврядування, який систематично підтримує його діяльність. Якщо учнівське самоврядування повинно розвивати в учнях навички прийняття рішень на території школи, взяття на себе відповідальності за якісь види діяльності на території школи, то варто замислитись, яким вид роботи з молоддю може бути найбільш адекватним для вчителя.

Представництво УС це група

Учнівське самоврядування повинно діяти та бути активним. Для того, щоб школа виконувала цю вимогу обов'язковим є ефективне анімація самоврядної активності на території школи вчителями. Ця ефективність буде вищою, якщо ми будемо трактувати осіб, обраних в представництво УС, як групу, з якою будемо систематично працювати. Для того, щоб орган учнівського самоврядування реально був зіграною командою людей абсолютно необхідно подбати про інтеграцію членів УС. Це особи з різних класів, різного віку, які до цього часу могли не мати кон-

тактів між собою. Тепер, натомість, в новій ролі, вони повинні співпрацювати між собою так, щоб у школі була довіра до діяльності УС. Відповідно, новообраному представництву учнівського самоврядування варто розпочати свою діяльність з інтеграційної зустрічі. В різних школах можна знайти ефективні приклади подібних заходів. В одній з варшавських шкіл був організований дводенний виїзд з директором та опікуном УС. Під час виїзду учні брали участь у інтеграційних іграх, які допомагали взаємно познайомитись, зрозуміти свої сильні сторони, таким чином, щоб група побачила та ідентифікувала свій потенціал. Під час цього виїзду представництво УС опрацьовує план своєї діяльності та методологію роботи – в тому числі час та місце зустрічей, метод комунікації з усіма учнями. Такий сильний початок каденції органу УС визначає певний напрямок діяльності на весь рік. Якщо, однак школа та батьки не мають коштів на такий виїзд, можна (як робили багато вчителів) організувати таку зустріч в суботу. Протягом 6 годин в милій та розслабленій атмосфері можна познайомитись та запланувати роботу, яка потім буде систематично виконуватись.

Систематична праця

Так як у випадку у випадку вивчення кожного шкільного предмету тут необхідна систематичність, яка виражається в уроках, так само є у випадку навчання самоврядності – систематичність сприятиме цьому процесу. Тому варто зустрічатись з органом УС – найкраще раз на тиждень по 45 хвилин. Під час цих зустрічей є час на планування діяльності, часткову їх підготовку, підведення підсумків реалізації попередніх заходів, обговорення прогресу. Регулярні зустрічі уможливають інтеграцію групи. Зустрічі служать також роздумам над тим, чому учні вже навчились завдяки участі в органі УС. Це також час для демонстрації та обговоренню впливу їх активності на шкільну спільноту.

Врешті, якщо немає пильних поточних справ, то є час, який можна використати для розвитку лідерських навичок членів органів УС, таких як: виступи, робота в групі, дискусія і т. п. Регулярні зустрічі це також простір для розмов та творення інформації про школу, про важливі для неї події, які скеровані до інших учнів. Важливо пам'ятати, що план зустрічі повинен передбачати реалізацію подібних завдань УС, як і дії, які анімує опікун. Вони служать зміцненню групи. Якість реалізації місії УС значною мірою залежить від того, чи учні будуть мотивовані, щоб працювати разом. А це, в свою чергу залежить від атмосфери в групі, почуття сприйняття, знаходження свого власного місця в групі, емоційних можливостей, самореалізації окремих учнів, турбота про якість групи, її цілісність, хороше самопочуття кожного члена. Необхідно пам'ятати, що учні, члени органу УС працюють добровільно. Відповідно, вони будуть активні лише тоді, коли ця активність принесе їм задоволення. А це, значною мірою, залежить від якості контактів між ровесниками в групі органу УС.

Тому важливо, щоб це не були лише робочі зустрічі, але, щоб і був час на обговорення, розмови, інтеграційні ігри, спільне відзначення успіхів і т. д.

Нагородження та мотивація

Нагородження учнів, які заангажовані в діяльність учнівського самоврядування є надзвичайно важливим. Таким чином ми демонструємо як громадськість та ми дорослі цінуємо діяльність учнівського самоврядування. Для порівняння, очевидним є те, що в школі високо цінується хороша успішність, успіхи у навчанні. Про те, що це високо оцінюється ми знаємо в т.ч. з того, що учні з високими досягненнями в навчанні отримують, окрім хороших оцінок, нагородив кінці року. Відповідно, варто демонструвати те, що ми цінуємо учнів, які сумлінно ангажуються в діяльність школи (а не лише розбудовою власного потенціалу через навчання для себе самого), що як школа ми цінуємо також учнів, які ефективно розвивають свої громадські компетенції в рамках діяльності учнівського самоврядування. Варто пам'ятати, що успіхи учнівського самоврядування, його діяльність доводять, що в школі реалізуються ефективні заходи задля розвитку громадських компетенцій та реалізації програмних завдань.

Методи нагородження учнів в різних школах використовують в т.ч. вистав-

лення вищих оцінок з поведінки або оцінок з окремих предметів; надання матеріальних нагород в кінці навчального року; надання нагород групі, яка задіяна в організацію окремих заходів; завжди важливо в кінці навчального року назвати активних учнів та від імені шкільної громадськості подякувати за їх зусилля.

Для самих учнів дуже важливою нагородою є метод роботи, який дозволяє їм відчувати сенс своєї діяльності. Учні беруть участь у діяльності УС для того, щоб відчувати свій вплив на школу, брати участь у прийнятті рішень, щось змінити. Дуже мотивуючим є дозвіл учням реалізовувати їх власні ідеї, а не ідеї дорослих, чи дирекції. Учнівське самоврядування є учнівським правлінням.

Учні повинні це відчувати, відчувати те, як завдяки їх зусиллям шкільна щоденність змінюється завдяки їх роботі. Важливо, щоб ці питання та напрямки були важливими для дітей та молоді.

Пишучи «важливі» ми маємо на увазі серйозні речі, діяльність, яка задовольняє реальні потреби учнів, що реалізуються методами, які подобаються молоді. Можна також сказати, що нагородою є підготовка та самостійна організація заходів, щодо яких учні справді переконані, що вони мають сенс. Така активність будує в учнів відчуття впевненості, дає їм віру у власні сили та навички, що у свою чергу сприяє впевненості у собі, яка є такою важливою. Мотивування та нагородження є для учнів відчуття себе частиною цікавої, розвинутої, творчої групи ровесників. Тому так важливо забезпечити в рамках діяльності органу УС хорошу забаву! Демонстрація також іншим учням, що орган УС це чудова група, товариство, яка будує престиж цієї інституції серед молодих людей, якщо учні матимуть відчуття, що беруть участь у чудовому заході. Вони черпатимуть з цього задоволення, в тому числі у громадському вимірі, збільшуватимуться шанси на їх за ангажування у виконання окремих заходів для школи. Мотивуючим є також визнання зі сторони дорослих до членів органу УС у зв'язку з виконанням ними своїх функцій. Це визнання може проявлятися окрім згаданих раніше нагород, через увагу, яку демонструємо членам органу УС, як дорослі. Це визнання може проявлятися як регулярні зустрічі з Дирекцією, з Батьківським Комітетом, як запитання Педагогічної Ради про думку органу УС стосовно важливих справ. Такі зустрічі винагороджують учнів, підвищують їх самооцінку.

Співпраця з дирекцією та вчителями

Важливим виміром роботи опікуна учнівського самоврядування є співпраця з дирекцією та вчителями. Ця співпраця є такою істотною, оскільки ставлення, заангажованість, готовність включення вчителів до заходів, які ініційовані учнівським самоврядуванням часто є умовою їх успішності. Іншими словами активне учнівське самоврядування на території школи можливе лише тоді, коли активними є також і вчителі. І не вистачить виключно роботи опікуна. Інші вчителі потрібні під час виборів, в процесі консультування певних рішень, для організаційної підтримки заходів самоврядування. Така заангажованість вчителів, усіх вихованців є абсолютно необхідною для того, щоб заходи учнівського самоврядування не обмежувались лише групою з кільканадцяти осіб – шкільних лідерів, а доходили до всіх решти учнів. Відповідно, ми повинні пам'ятати, що завданням школи є навчання самоврядності усіх учнів, а не лише обраних представників. Завдання навчити усіх будь-чому в силу обставин не може бути виключно обов'язком опікунів учнівського самоврядування. Коли вчителі повинні включатись в діяльність учнівського самоврядування? Вибори представників учнівського самоврядування. На етапі виборів представників учнівського самоврядування важливою роллю усіх учнів є передача інформації про те, що вибори відбуваються та на яких засадах вони відбуваються. Важливо також, щоб учні провели виховну годину на тему ролі учнівського самоврядування в школі, його повноважень та потреб, якими повинні в цьому навчальному році зайнятись представники учнів в самоврядуванні. Така виховна година повинна стати можливістю для розмови про те, яким повинен бути член Ради Учнівського Самоврядування – які він повинен мати вміння, на що повинні учні звернути увагу під час голосування. Всі вчителі повинні заохочувати учнів до участі у виборах в якості кандидатів, до голосування і своєю позицією зміцнювати в учнях переконання, що учнівське самоврядування є важливою формою шкільної активності, яка дозволяє багато чому навчитись. Було б добре підготувати сценарій такого виховного уроку (створюючи компактне повідомлення), на основі якого усі вчителі вели

б таке заняття, завдяки чому в усій школі одночасно відбулось би обговорення про учнівське самоврядування. Затвердження регламенту виборів та діяльності учнівського самоврядування повинно включати якнайбільшу кількість учнів з усієї школи. Тому важливо цій темі присвятити виховну годину в рамках усього процесу затвердження цього регламенту, який описаний вище. Вчителі потрібні також для того, щоб учні були активними під час основних заходів, які організуються учнівським самоврядуванням та дозволяють отримати досвід самоуправління всім учням, а особливий наголос тут варто зробити на участі в дебатах, консультаціях, організації конкретних заходів з ініціативи учнів. Підводячи підсумок, можна сказати, що добитись того, щоб школа фактично навчала самоуправлінню всіх учнів, що є її завданням у відповідності з основною програмою, а також у зв'язку з обов'язком школи розвивати ключові громадські та суспільні компетенції в діяльність учнівського самоврядування повинні бути включені всі учні. Натомість, роллю опікуна є організація цього процесу, залучення вчителів до конкретних заходів. Опікун є координатором роботи інших вчителів, які фактично спричиняються до ефективної діяльності учнівського самоврядування в школі. Принципи залучення інших вчителів до реалізації завдання школи, яким є розвиток учнівського самоврядування повинні бути, безсумнівно, узгоджені з дирекцією школи та педагогічною радою і повинні складати частину плану роботи школи. На практиці в багатьох школах на початку навчального року визначаються ймовірні заходи, які навчають самоврядності, такі як вибори, дебати, консультації, циклічні акції (наприклад свято школи) і т.п. Вчителі самі зголошуються до участі в певній діяльності та інформуються про те, що окремі виховні години слід присвятити шкільній самоврядності. Задіяння вчителів в діяльність для учнівського самоврядування повинно опиратись на певний план та зрозумілі принципи. Ситуація, коли опікун «просить» колег про допомогу є для багатьох осіб некомфортною і створює враження, що самоврядність всіх учнів є проблемою одного опікуна, хоча насправді задіяні повинні бути всі вчителі.

Співпраця з батьками

Ця співпраця може бути серйозною підтримкою для ефективної діяльності учнівського самоврядування. Батьки можуть підтримувати заходи, які організуються молодими людьми логістично, матеріально та фінансово. Для того, щоб співпраця з батьками була ефективною, вона повинна бути систематичною. Тому варто постійно співпрацювати з батьківським комітетом. Представники Ради Учнівського Самоврядування разом з опікуном повинні брати участь в зустрічах батьківського комітету та представити їм свій план діяльності. Обговорюючи його вони можуть звернутись до батьківського комітету за допомогою. Водночас батьки під час обговорення цієї програми мабуть з охотою діляться

своїми ідеями та міркуваннями, зможуть щось порадити. Завдяки постійній співпраці з батьківським комітетом ми не будемо трактувати його інструментально – як структуру, яка забезпечує допомогу під час виконання конкретних завдань, а як партнерів учнівського самоврядування. Завдяки цьому батьки відчуватимуть серйозне та партнерське ставлення до себе, що безумовно вплине на їх готовність ангажуватись в допомогу учнівському самоврядуванню. Варто також пам'ятати про нагороди для батьків, які підтримують учнівське самоврядування – можна приготувати пам'ятки, дипломи, згадати їх на урочистості в кінці навчального року.

Співпраця з місцевим середовищем

Забезпечення ефективності діяльності учнівського самоврядування часто вимагає співпраці з позашкільними структурами, такими як влада громади, неурядові організації, підприємці. Особливо варто звернути увагу на владу громади та працівників самоврядування. Певні проблеми, вирішення яких пропонується представництвом учнівського самоврядування можна вирішити лише за умови співпраці з місцевою владою, наприклад в питаннях, які стосуються фінансів, інвестицій і т.д. Можна уявити собі, що шкільне самоврядування, наприклад, прагне вирішити питання обладнання школи, проведення необхідного ремонту і т.д. Тоді партнером до дискусії в цьому питанні не повинен бути лише директор, але також і чиновники, які займаються ремонтами та інвестиціями. Відповідно, варто систематично співпрацювати з владою громади або принаймні запрошувати їх представників на найважливіші дебати, які проводяться Радою Учнівського Самоврядування. Якщо на території громади діє Молодіжна Рада варто,

щоб Рада Учнівського Самоврядування систематично співпрацювала з членом Молодіжної Ради, який представляє молодь даної школи; він може, наприклад, інформувати місцеву владу про проблеми даної школи та особисто включатись у вирішення цих проблем. В свою чергу, якщо ми пам'ятаємо про діяльність учнівського самоврядування як про організацію ініціатив учнів, то тут варто співпрацювати з неурядовими організаціями, особливо місцевими. Це допоможе Раді Учнівського Самоврядування розширити сфери її заходів таким чином, щоб проекти, які скеровані до усієї громади чи її представників (таких як молодь чи пенсіонери) насправді відповідали потребам цієї специфічної групи. Тут варто ще раз підкреслити, що часто налагодження першого контакту з чиновниками чи неурядовими організаціями є завданням саме опікуна учнівського самоврядування. Це він повинен перед ангажуванням дітей переконатись, які будуть умови співпраці та контакт з представниками цих інституцій.

Про проект

Проект «Учнівське самоврядування – досвід громадянської активності в школі» був реалізований з лютого до червня 2017 року трьома партнерами: варшавською неурядовою організацією, Фондацією Civis Polonus, Товариством Лева зі Львова та «Унікальною країною», яка працює у Жмеринці. Нашою спільною метою була підтримка вчителів у активізації учнівського самоврядування (УС) в Україні та зміцнення впливу учнів на важливі рішення, які стосуються їх шкільних спільнот. Як Фондація ми хотіли поділитися конкретними методами роботи та рішеннями, які протягом кількох років втілюються в життя в польських школах, а також зрозуміти українську перспективу у справі побудови демократичної, громадсько активної школи. Що важливо – наші партнери не хотіли займатися роботою над документами, що регламентують діяльність УС, їх організаційною структурою - вони хотіли зрозуміти механізми більш ефективної та конкретної взаємодії з учнями. Вони вирішили, що серед різних методів взаємодії з УС найбільш перспективним є метод «від діагнозу до вирішення», в якому учні дискутують про проблеми школи, а потім ангажуються в їх вирішення. Як продемонстрував наш перший досвід співпраці в 2016 р. (проект «Академія молодих лідерів у Жмеринці»), завдяки участі в процесі самостійного проведення діагнозу найважливіших проблем суспільства Жмеринки та конкретних дій, які давали відповідь на ці проблеми – молодь відчула величезну силу впливу на своє оточення. Виявилось, що це вони можуть бути співавторами громадського життя і можуть брати участь у прийнятті рішень стосовно напрямків змін у своїй місцевості. Схожий досвід та схожий ентузіазм повинна давати участь в учнівському самоврядуванні. Як це зробити, які використати механізми, щоб так сталося? Ми намагались зробити так, щоб цей проект був відповіддю на ці питання та потреби вчителів Жмеринки та Львова, а також на проблеми учнівського самоврядування в їх школах.

Наша перша зустріч з вчителями мала місце в кінці березня цього року, коли під час триденного тренінгу ми дискутували про умови функціонування учнівського самоврядування в Польщі та Україні, про досвід роботи в школі, особливо концентруючись як на юридичних аспектах функціонування учнівського самоврядування (в тому числі інструкцій міністерства про завдання та роль опікуна учнівського самоврядування), так і на потребах вчителів (що на їх думку повинно змінитись в результаті реалізації проекту в їх школах, щоб УС справді могло працювати). Учасники також мали можливість перевірити пропонувані нами методи – проведення діагнозу, дебати, запропонувати вдосконалення, завдяки яким проблем їх шкіл вирішуватимуться ефективніше.

Підготовані нами та заангажовані в діяльність УС вчителі перейшли до двомісячного етапу взаємодії з учнями. У кожній з восьми шкіл були створені робочі команди, які відповідали за організацію процесу від проведення діагнозу до прийняття рішень. У проект вдалося задіяти понад 1300 учнів у віці 12-17 років. Їх ідеї змін стосувались багатьох різних сфер життя школи. Ці пропозиції були детально описані в частині, присвяченій успішним практикам діяльності УС в Україні. Неочікуваним позитивним елементом проекту була співпраця з директорами шкіл, які у результаті розмов з учнями намагалися зрозуміти їх точку зору, а проблеми, які в результаті спільних переговорів в школах було визнано за найважливіші – вдалося вирішити. Покращено інфраструктуру шкіл з точки зору потреб молоді: було створено простори для творчої діяльності, з'явилися лавки у коридорах, покращено шкільні спортивні площадки, змінено принципи носіння шкільної форми, учні спільно з дирекцією запланували створення календаря подій у школі, змінено меню у шкільних їдальнях.

Більше уваги було приділено самому УС, завдяки запланованим в одній зі шкіл щомісячному «Дню учнівського самоврядування». Дуже цікавою ідеєю для посилення впливу учнів виявилось також шкільне радіо, яким учні можуть керувати самостійно, ділячись інформацією з учнівським загалом. І що найважливіше, учні, беручи участь у проведенні діагнозу та дебатах, не лише опрацьовували можливі рішення, але також повною мірою брали участь у втіленні в життя цих рішень, зокрема, беручи участь у плануванні деталей змін, у будівельних та ремонтних роботах.

Результати проекту показують, що цілі, які ми ставили перед собою:

1. Надання опікунам учнівського самоврядування практичних знань стосовно того, яким чином поживити діяльність учнів, так, щоб вони формували свою громадянську позицію, працюючи для шкільної спільноти.

2. Уможливити учням шкіл, які беруть участь у реалізації проекту спробувати свої сили та можливість впливу на шкільні питання та здійснення реальних змін.

були повною мірою реалізовані. Як команда Фондації ми відчули натхнення до розвитку вже розпочатого процесу. Нам вдалося надати учнівському самоврядуванню в школах Жмеринки та Львова почуття сили змін. Цей процес не був би успішним, якби не робота 16 вчителів, які брали участь в проекті. Дякуємо Вам! Дякуємо також координаторам та реалізаторам проекту, Світлані та Андрію Сільченко та Оксані Чабан, які підтримували на місцях діяльність вчителів. Наприкінці прагнемо подякувати нашому перекладачеві Ігорю Добку за його переклад, за його вклад в підготовку цієї публікації та допомогу в передачі нашого досвіду учасникам проекту.

Команда Фондації Civis Polonus

Фундація Civis Polonus з 2004 року зміцнює громадянську освіту в Польщі. Нам залежить на тому, щоб ми могли ділитися нашим досвідом діяльності для розвитку учнівського самоврядування в Польщі. Ми з 2006 року підтримуємо учнівське самоврядування через різного роду діяльність, яка призводить до того, що учні отримують реальний вплив на шкільні справи; ініціюють заходи; беруть участь у процесі прийняття рішень, які стосуються школи; діагностують шкільні проблеми та сприяють їх вирішенню.

Наша діяльність для УС виконується через:

- **Навчання вчителів:** понад 800 вчителів з усієї Польщі.
- **Підтримка учнівського самоврядування на території шкіл.** Ми допомагаємо втілити в життя описану вище модель. Наша підтримка часто включає три елементи: тренінги зі сфери самоврядності, реалізація внутрішньо шкільних проектів та конкурси ефективних практик діяльності.
- **Сценарії уроків та навчальних проектів,** які крок за кроком ведуть вчителів, дозволяючи їм реалізовувати різного роду діяльність. Ми підтримуємо в них активні методи, розвиваючи в учнів самостійність та відповідальність.
- **Довідник для опікунів:** комплексний порадник роботи опікуна У
- **Портал www.samorzaduczniowski.org.pl** ведемо з 2011 року, скерований до опікунів учнівського самоврядування. Він присвячений усім питанням, які стосуються створення та діяльності учнівського самоврядування в школі.
- **Школа співпраці: Розповсюдження та доступності нашого досвіду.** Працівники Фундації Civis Polonus були заангажовані в проєкт „Школа Співпраці. Учні та батьки як суспільний капітал сучасної школи”. Це загальнопольський системний проєкт Міністерства Національної Освіти, який бу реалізований в партнерстві Фондом Розвитку Місцевої Демократії з березня 2013 року до червня 2015 року. Тренінги та семінари, які стосуються учнівського самоврядування і були створені співробітниками Civis Polonus дійшли до понад 1500 шкіл та дитячих садків у всій Польщі. Ми є також авторами порадника про учнівське самоврядування, який розміщений на www.szkolawspolpracy.pl. Таким чином досвід Фундації був надзвичайно широко розповсюджений.

Партнери

Товариство Лева

Товариство Лева засновано у 1987 році. Товариство було однією з перших неурядових організацій, які виникли в Україні в посткомуністичний період. Головною метою організації в перші роки її існування була побудова незалежної української держави шляхом залучення насамперед молодих людей до активної діяльності в таких напрямках як культурологія, освіта, екологія, історія, етнографія, фольклор, архітектура, експедиційна діяльність і т.п.

В 1989 році Товариство Лева створює першу незалежну газету на Україні «Поступ».

Про впливовість та авторитет організації в перші роки функціонування може свідчити той факт, що під час перших демократичних виборів в 1990 році двоє членів організації були обрані до українського парламенту, 10 членів організації стали депутатами Львівської міської Ради, 6 членів організації стали депутатами Львівської обласної Ради.

У відповідності з вимогами часу відбувалась постійна трансформація цілей та завдань, які стояли перед Товариством.

На даному етапі Товариство Лева бачить своє основне завдання в побудові дійсно європейського демократичного суспільства в Україні через конкретну діяльність в сфері активізації місцевих громад (у сфері співпраці мешканців з органами влади та громадськими організаціями, в сфері освіти, у сфері активізації діяльності громадських організацій та місцевих ініціативних груп, у сфері екології).

Освітньо-методична робота в середовищі неурядових організацій, освітніх структур та органів місцевого самоврядування здійснюється шляхом проведення тренінгів, семінарів, виданні методичної літератури і становить зараз левову частину діяльності організації.

За останні роки Товариство Лева провело понад 500 семінарів та тренінгів для різних цільових груп в Україні, Білорусі, Польщі, Молдові, Грузії, Вірменії, Росії, Азербайджані, Таджикистані, Киргизстані, Узбекистані та Монголії, видало близько 50 книг та посібників загальним тиражем понад 60 тисяч примірників. Окрім цього Товариство Лева займається підготовкою спеціалістів, без яких неможлива ефективна діяльність

третього сектора: тренерів, модераторів, громадських активістів, аніматорів місцевих громад. Важливою частиною діяльності організації є допомога в налагодженні контактів між громадськими організаціями України, Польщі, Росії, Молдови та Грузії та фінансова підтримка візитів між представниками цих організацій для встановлення партнерських відносин.

Надзвичайно важливою справою для Товариства Лева і такою, яка немає аналогів в Україні є проведення щорічної комплексної експедиції «Дністер». Починаючи з 1988 року проведено 29 експедицій «Дністер». Ці експедиції є дуже важливим явищем для регіону і зіграли велику роль у збереженні екології басейну Дністра та культурної спадщини Західної України.

Унікальна країна - Unique Country

Дуже важливою і найбільш «впізнаваною» на сьогоднішній для львів'ян та гостей міста є діяльність краєзнавчого напрямку Товариства Лева, в рамках якого проводяться дослідження пов'язані з історією міста Львова, розробляються найрізноманітніші екскурсійні тематичні маршрути містом, створюється неповторний туристичний бренд Львова.

Унікальна країна – це локальна неурядова організація, яка працює у місті Жмеринка з 2007 року.

Місія організації – Допомогати людям будувати міцну, демократичну громаду, яка базується на цінностях прав людини.

Завдання

- Впроваджувати освітні програми в області демократії, прав людини і сталого розвитку;
- Досліджувати потреби громади і допомагаємо виробляти рішення;
- Заохочувати і розвивати волонтерство і активізм;
- Допомагати, залучати ресурси для розвитку громади;
- Надавати безпечний простір для навчання, роботи та обміну ідеями.

